

שושנת המלך

השושנה נזכרה בתנ"ך כמה פעמים כצמח נוי - רובן בשיר השירים (ב; ו ב ועוד). במשנה נזכרה 'שושנת המלך' נזכרה פעם אחת - כמין זרע, בדיני כלאי הכרם (כלאים ה ח). נזכרה גם בתוספתא (כלאים ג יג) בהקשר דומה.

הזיהויים

שושן צחור

■ **שושן צחור** (*Lilium candidum*) - גיאופיט בעל בצל גדול ממשפחת השושניים. עמוד הפריחה שלו עשוי להגיע לגובה של שני מטרים. מוצאו במזרח הים התיכון, אך הוא התפשט ברחבי אירופה בתקופה הצלבנית על ידי צליינים שהביאוהו מארץ ישראל. לשושן שישה עלי כותרת גדולים ולבנים, ושישה אבקנים שבראשם אבקה כתומה. כיום הוא נדיר בארץ, וניתן למצוא באזורים סלעיים בכרמל ובמערב רכס הרי מירון. כך יש להבין כנראה את הזיהוי בירושלמי, וכך ציטט גם ריבמ"ץ בשמו¹.

שושן כלקדוני

■ **שושן כלקדוני** (*Lilium chalcidonicum*) - מין של שושן הנפוץ באזור יוון. פרחיו אדומים-כתומים, ועלי הכותרת מוארכים ומופשלים לאחור. כך הוא הזיהוי בכת"י אנטונין².

■ **כלנית מצויה** (*Anemone coronaria*) - גיאופיט מוכר ובולט, בעל פקעת קטנה. נפוץ בארצות הים התיכון וברוב חלקי הארץ - לעיתים במרבדי פריחה מרשימים. הפרח מופיע בדרך כלל בצבע אדום, אך ניתן למצוא פרטים בעלי צבעים שונים - לבן, ורוד, סגול ועוד. כך

כלנית

דבשה לבנה

דבשה רפואית

הזיהוי בזרעים גניזה או וברמב"ם, וכן אצל כפר"פ, תנה"י ואלג'אמע.³

■ אחד משני המינים הבאים: **דבשה רפואית** (*Melilotus officinalis*) - צמח עשבוני, חד-שנתי או דו-שנתי, ממשפחת הקטניות. מגיע לגובה של עד 2 מטר. פרחיו צהבהבים, מלבליים באביב או בתחילת הקיץ. נפוץ באירופה ובאסיה. משמש ברפואה העממית לטיפול במגוון מחלות. באזורנו נפוץ המין הקרוב - **דבשה לבנה** (*Melilotus albus*); **גביעונית מלכותית** - *Fritillaria imperialis* - גיאופיט בעל בצל ממשפחת השושניים, אשר לו פרחים כתומים-אדומים הסדורים במעגל ונדמים ככתר. מין זה מצוי במערב ומרכז אסיה - מטורקיה ועד למרגלות הרי ההימלאיה. באזורים הים-תיכוניים בארץ

גביעונית לבנון

ורד

גדלה **גביעונית הלבנון** (*F. persica*). כך אצל רנאה"י פ"א.⁴

▪ **ורד** (*Rosa*) - סוג במשפחת הוורדיים, המונה מאות מינים של שיחים ומטפסים, ואלפי זני תרבות. למיני הבר בדרך כלל חמישה עלי כותרת, ולזני התרבות, על פי רוב, מספר רב של עלי כותרת המסודרים בשכבות מעגליות צפופות. הורד מוכר בעיקר כצמח נוי, וכן כצמח מרפא ובושם. כך זיהה ריבמ"ץ (בשם הערוך), המצוטט גם אצל רע"ב, וכן הזיהוי אצל מכה"מ. זיהוי זה מופיע (אך נדחה) גם אצל ר"ש משאנץ.⁵

ריחן

▪ **ריחן מצוי** - **בוזיליקום** (*Ocimum basilicum*) או אחד ממיני הריחן הקרובים אליו. כמה מינים וזנים ארומטיים ממשפחת השפתניים הידועים כצמחי תבלין. כך הוא הזיהוי אצל המליצה.⁶

עיון

המשותף לכל הזיהויים של שושנת המלך

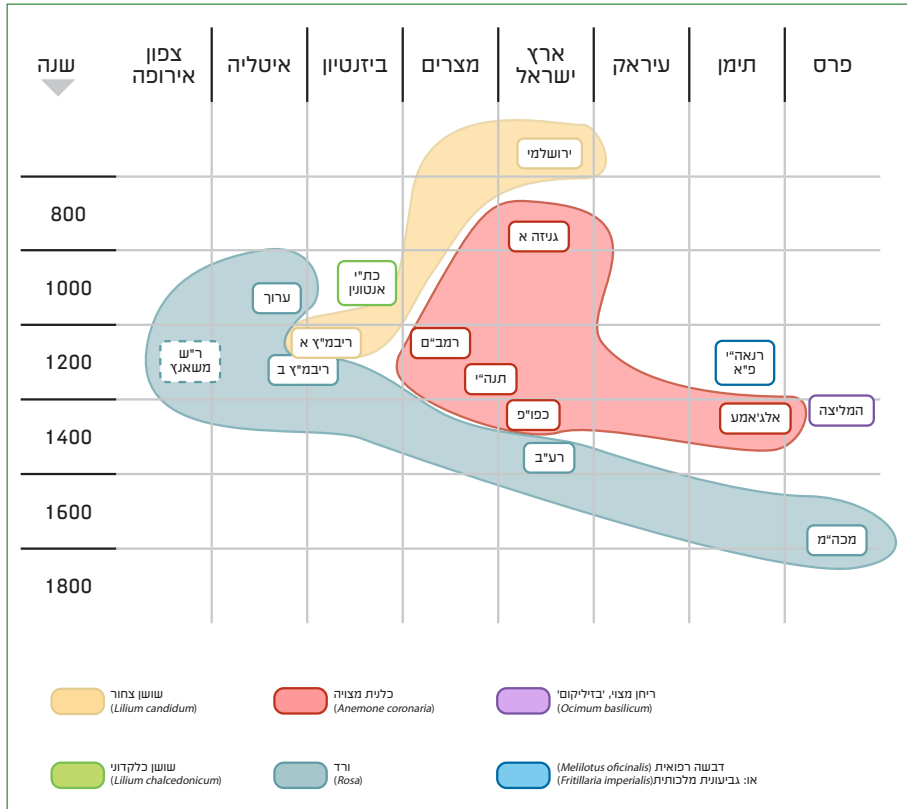
הוא שמדובר בצמחים בעלי פריחה מרשימה המשמשים לנוי.

זיהויו של הירושלמי - שושן צחור - נזכר רק אצל ריבמ"ץ שמצטט אותו. נראה כי ריבמ"ץ מכיר שם זה, ואולי אף מתקן אותו מ'קרינטון' ל'קרינון'. אף שבהמשך מביא דעה נוספת בשם הערוך, דיוק לשונו מראה שכנראה גם הוא סבור לזהות כך.⁷

כת"י אנטונין מזהה עם מין אחר מאותו סוג - *Lilium chalcedonicum* - הנפוץ באזור יוון.

רנאה"י פ"א מזהה באופן ייחודי את 'שושנת המלך' ככל הנראה עם דבשה רפואית,

שושנת המלך

או מין קרוב.⁸ עם זאת, ייתכן כי כוונתו לגביעונית מלכותית, הנמנית עם משפחת השושניים, בדומה לשושן צחור.

בזרעים גניזה א, אצל רמב"ם, ובעקבותיו אצל תנה"י, כפ"פ ואלג'אמע, מזוהה 'שושנת המלך' עם כלנית מצויה.

ריבמ"ץ מביא בשם הערוך זיהוי נוסף (שלא מופיע בערוך שבידינו) - מין של ורד, ובעקבותיו מזהה כך גם רע"ב. נראה כי יש כאן מסורת אירופית, אם כי ניתן למצוא סימן מקדים לזיהוי זה בתרגום הארמי לשיר השירים ב א-ב, המתרגם 'שושנה' - 'ורדא'.⁹ גם ר"ש משאנץ בפירושו למשנה (כלאים ה ח) מביא פירוש זה ('רוז"א'), אך הוא דוחה אותו, זאת, משום שבתוספתא (כלאים ג יג) נזכר כי 'שושנת המלך' הינה 'מין זרעים' (=שבוני), בעוד 'רוז"א' הינו שיח.¹⁰ דיון זה מופיע למעשה גם אצל תפא"י, אשר שולל מראש את הזיהוי עם הורד, ומביא זיהוי חלופי, שאיננו ברור לנו.¹¹

זיהוי ייחודי - בזיליקום - מופיע אצל המליצה.

החוקרים מזהים את 'שושנת המלך', כירושלמי, עם שושן צחור.¹²

הערות:

1. ירושלמי (כלאים ה"ח, עמ' 163): קרינטון < נראה שהכוונה ל-κρίνον (פליקס עולם, עמ' 236, וכפי שמצטט להלן ריבמ"ץ) = *Lilium candidum* (לידל וסקוט, עמ' 996; דיוסקורידס III, מס' 116); ריבמ"ץ (עמ' קיח): ירוש'... ושושנת המלך קרינון, לשון יון שושנה קרינון < לעיל ירושלמי.
2. כת"י אנטונין (עמ' 52-53): *Lilium chalcedonicum*=κρίνον πορφύρεον < *κρήνον πορφύρεον* (לידל וסקוט, עמ' 996; דיוסקורידס III, מס' 137).
3. זרעים גניזה א (אוק.): אלברקוק < برقوق = *Anemone coronaria* (דינסמור ודלמן, מס' 5; עיסא, עמ' 17, מס' 6). שם זה מקובל דווקא באזור סוריה (שם). برقوق הוא גם שמו של *Prunus domestica*, אלא שלפי ההקשר במשנה אין מדובר בעץ אלא בעשבונני; רמב"ם (כלאים ה' ח עמ' רג): שקאיק אלנעמאן < شقائق النعمان = *Anemone coronaria* (עיסא שם; בדויאן, מס' 360; רמב"ם ביאור, מס' 359). כך גם אצל תנה"י (עמ' 634, ערך ששן). ומוסיף שם עוד: והוא 'אלחואן' והוא 'אלשקאיק'. ונקרא 'אלסוסאן' 'שושן'... ו'אלורד' גם כן. וכן אצל אלג'אמע (עמ' 129, ערך 'שושנת המלך'); כפ"פ (עמ' תשנז): שאקיק אלנעמן והוא ורד אדום חזק הצבע < לעיל רמב"ם.
4. רנאה"י פ"א (עמ' 36): אכליל אלמלך (=מילולית: כתר המלך) < اکلیل الملك = *Melilotus officinalis* (עיסא, עמ' 116, מס' 20; בדויאן, מס' 2254; אבן אלביטאר, תפסיר III, מס' 38); *Fritillaria imperialis* (=גביעונית מלכותית. בדויאן, מס' 1660).
5. ריבמ"ץ (עמ' קיח): (בשם הערוך [לא מופיע בערוך שבידינו]): שושנת רוסא < rosa (איטלקית) = *Rosa sp.* (בדויאן, מס' 2987); רע"ב (כלאים ה' ח) רוז"ן < לעיל ריבמ"ץ; מכה"מ (בהמ"ל, כלאים א): גל סרך < گل سرخ (פר.) = ורד (חיים, מילון, ב, עמ' 723; למעשה הוראת כל אחת מן המילים בנפרד הינה ורד. משמעות הצירוף של שתיהן היא ככל הנראה 'פרח הוורד'); ר"ש (כלאים ה' ח): רוז"א < לעיל ריבמ"ץ. בהמשך דוחה ר"ש זיהוי זה, ועיין להלן בעיון.
6. המליצה (בהמ"ל): שאספרום < شاه سبزم = (*Ocimum basilicum*) (פרא) = (סטיונגאס, עמ' 727, אחונדוב, עמ' 381).
7. לעיל הערה 1 - "לשון יוון שושנה קרינון" - כלומר הוא מזהה 'שושנה' עם 'קרינון'.
8. דבשה רפואית אינה מצויה בתימן. עם זאת ייתכן שהוא מוסר שם שקיבל מפרשן באזור אחר.
9. גם אצל אסף הרופא מופיע שושן יבש, הוא רודון קסירון (אסף הרופא פ' 125 ס' 41): *Rosa sp.*=ροδον = ורד (לידל וסקוט, עמ' 1573; דיוסקורידס I, מס' 130. קסירון - ξηρον - מילולית: יבש). בכל אופן, אין במקורות אלו התייחסות ל'שושנת המלך', אלא ל'שושן' או 'שושנה' סתם.
10. יתרה מזאת - באותו מקום עצמו נזכר גם 'ורד' המתואר כ'מין אילן'.
11. תפא"י (כלאים ה' ח): איננה ראזע שלנו הגדילה באילן. וזאת מין זרעים היא ונ"ל שהיא הנקראת אצלינו פויסטראזע. ואין לה ריח. פויסטראזע - ככל הנראה צ"ל *faustrose* - לא מזוהה.
12. פליקס, צומח, עמ' 158; לעף, פלורה, IV, עמ' 74. לגבי זיהוי 'שושנה' עיין פליקס, עולם, עמ' 234-240, וכן כסלו, שושנים, עמ' רנב-רסב.